

entrevista

Arabista, estudiós de l'islam, professor de francès, exgermà de La Salle i cristià practicant, Josep Manyer i Farré (Girona 1933-2011) parla català amb una lleugera cantarella francesa. El van marcar tant els deu anys que va viure a Egipte que sembla que no pugui haver-hi ningú en aquest món que no li hagi sentit algunes paraules en àrab o fer alguna referència a l'Alcorà, a la religió musulmana i al seu profeta Mahoma. Agut, irònic i també afrancesat tot i estimar profundament Catalunya, és prou tossut, prou profund i prou valent com per no haver-se deixat seduir per cap corrent acrític, falsament progressista d'una falsa esquerra, i com per no haver sabut callar sempre que li convenia.

JOSEP MANYER

gironí i arabista independent

XAVIER CORTADELLAS > TEXT

EDUARD PUNSET > FOTOS

«Els cristians tenim un Déu que es va fer home.
Els musulmans consideren la Paraula d'Al·là feta llibre»

En el fons, no seria com és sense haver llegit Blaise Pascal, Voltaire o sant Agustí, però no amaga tampoc una ombra de coqueteria superficial, fruit potser dels anys que va passar a França. Ha escrit articles en la premsa local i ha participat en nombroses conferències i xerrades a través del país. També ha escrit dos llibres: *Quan l'islam truca a la porta*, de caire més aviat pedagògic, i *L'Harem del Profeta. L'islam i la dona segons els clàssics musulmans*, que les editorials van considerar políticament incorrecte. Ferm defensor dels drets de la dona musulmana malgrat l'ensenyament de l'Alcorà, el nostre entrevistat, seguint els ensenyaments de la Tradició i de les Cròniques del Profeta, demostra com Muhàmmad estimava les dones. Per convèncer-nos-en, ens cita aquests textos: «Alguns de vosaltres no paren de pegar les seves dones com si fossin esclaves. No m'agrada veure com un home enecat per la ràbia maltracta la seva petita dona. El millor de vosaltres és el que tracta amb més miraments la seva esposa. I, en aquest aspecte, sóc millor que vosaltres!» I a continuació afegeix: «Les dones són millors que vosaltres!» (Ibn Sa'ad, *Al-Tabaqât Al-Kubrah*, vol. 8, p. 147; vol. 2, p. 37).

—Tinc setanta-vuit anys, estic molt content d'haver-los pogut fer, però ara la salut ja no m'acompanya. És per això que estic escrivint unes memòries: vull que els meus fills sàpiguen qui ha estat el seu pare».

—**Deu començar per quan era petit.**

—És clar. Vivíem al carrer Julián de Chia, prop del carrer del Carme de Girona. Els nacionals van bombardejar-nos la casa. Era cap al migdia. Estava jugant amb altres nens, i no gaire lluny hi havia un grup de soldats republicans que feien molta gresca. El cas és que les sirenes van començar a tocar i que vaig córrer cap a casa. Només hi havia la mare perquè el pare treballava a la Renfe i sovint era fora...».

—**Com es deia?**

—Salvador Manyer Casadó. Era fill de Móra la Nova. I la mare, Maria Farré Ribera. Havia nascut a Biscarri, al Pallars, però de petita havia vingut a

Girona. Els meus pares van tenir set fills. Primer, les meves cinc germanes, després, jo, perquè el pare volia un fill i, deu anys més tard, el meu germà Salvador. El cas és que darrere la casa hi havia un pati on teníem l'hort. Al final hi havia un mur de pedra. La meua mare, les meves germanes i jo vam córrer a amagar-nos-hi i van començar a caure bombes. No sé com va anar perquè vaig perdre el coneixement. Ningú no va patir cap mal, però, en despertar-nos, la casa havia desaparegut sota una columna de pols.

—**Què van fer?**

—Vam arrebregar el que vam poder i vam anar a viure en una masia a prop dels Àngels. No em preguntis com es deia perquè ho he oblidat, però, quan els franquistes van entrar a Girona, vaig veure passar un destacament prop d'aquell mas. Passat un temps, vam anar a viure amb els avis, al carrer Enderrocades».

Ningú no va patir cap mal, però, en despertar-nos, la casa havia desaparegut sota una columna de pols

—Primer els bombardegen la casa, i després van a viure al carrer Enderrocades!

—Després, el meu pare va llogar un local a la baixada del Molí, el que avui és el carrer Santa Clara, i va començar a vendre fruita que comprava a la plaça Sant Agustí en el punt on la distribuïen. Pensa que estic parlant dels anys de la postguerra. La botiga va anar a càrrec de la mare. Recordo que els franquistes hi passaven sovint. Hi havia un portal de ferro ondulat sobre el qual els soldats feien un gran soroll amb la baioneta, però ningú no gosava dir-los res. El pare va continuar fent de maquinista en el trajecte Girona-Cervera. Portava carn d'estraperlo a Cervera i tornava amb frens de bicicleta, pedals, làmpades de ràdio i muntures d'ulleres que venia a l'òptica Solà. Amb aquests diners va poder llogar uns paletes per poder reconstruir la casa, però el meu pare i jo també hi érem. Jo tenia set o vuit anys i anava al col·legi a

can Bartrina, que era una fundació religiosa situada a Vista Alegre. Em vaig estar dos anys escatant totxos durant moltes hores o anant a buscar calç o ciment en un forn que hi havia prop d'on avui hi ha la residència Bisbe Sivilla. Vaig aprendre a fer de paleta gràcies al pare. Els falangistes passaven per les cases i ens feien anar a doctrina. Deien al pare que, si ho volia, podia demanar una ajuda al governador per refer la casa, però ell no ho va voler mai perquè era una home d'esperit independent i republicà. Va morir a l'edat de quaranta-tres anys d'una nafra a l'estómac, poc després d'acabar la casa. Avui, no hi ha ningú que mori d'això. Vam quedar una mare i set criatures».

—Com van sortir-se'n?

—Ja t'ho pots imaginar! Set fills, amb cinc noies que no arribaven als setze anys! La mare va haver d'anar a treballar de dona de neteja a la clínica L'Aliança. Jo vaig poder estudiar perquè el

director de la Salle, Pedro Regalado, va admetre'm de franc. No sé què van veure en mi els germans de la Salle, però el cas és que, passat un temps, em van preguntar si volia entrar a la seva institució. M'agradava la vida que feien, vaig pensar que m'aniria bé i vaig dir que sí. Tenia quasi catorze anys. Vaig estar-ne dos a Cambrils fins que un dia va venir un germà de París i es va fixar també en mi. Jo sabia una mica de francès perquè me l'havia ensenyat el pare».

—Sí que sabia coses!

—Era una persona molt culta i molt sensible, havia viscut part de la seva infantesa a França. Tocava el cornetí i la guitarra, sabia fer una mica de metge, i tenia una gran biblioteca amb tot de llibres. Novel·les no, eren sobretot llibres tècnics. Jo en llegia i el meu pare m'anima a fer-ho. Recordo que em posava a dins d'una gàbia de conills i que m'estava hores llegint sense que ningú em mo-

El meu pare portava carn d'estraperlo a Cervera i tornava amb frens de bicicleta, pedals, làmpades de ràdio i muntures d'ulleres que venia a l'òptica Solà

>> *Josep Manyer, de jove, a Egipte.*

lestés. “No voldries pas ser missioner a l'Àfrica?”, em va preguntar aquell germà de París. Vaig dir-li que sí. Volia anar a l'Àfrica perquè havia llegit tota la col·lecció de *Jorge y Fernando* i *El Coyote*».

—**I va anar-hi?**

—Primer, a França. A Saint Maurice l'Exil, a quaranta quilòmetres al sud de Lió. Jo en dic l'Exil de Saint Maurice perquè, escolta, allò... Hi havia una casa de formació dels germans de La Salle. Era un centre internacional, ple de joves anglesos, espanyols, nord-americans... una petita Unesco on ens formaven en un esperit missioner i, abans que tot, de sacrifici, de formació i de privació. El món ha canviat molt, i en aquell temps entrar en un lloc així era un privilegi. Però el director del centre era una mala persona. Jo tenia una base escolar deficient, i em va costar una mica adaptar-me. Cada tres setmanes, feien la proclamació de les notes i les llegien davant de tothom en veu alta. Els que érem de la part baixa quedàvem desprestigiats. Aquell director només s'ocupava dels espavilats. Tenia les seves preferències, també quant als alumnes. No vull dir, però, que fos homosexual perquè difícilment l'homosexualitat es pot dissimular en una comunitat tancada. Hi ha molt de mite en això. En tota la meua vida a La Salle, només en vaig viure un cas al Caire, i es va acabar de seguida. Però aquell director era un perfecte inhumà. Lluny de casa, t'enyores i pateixes. Ell no ho entenia, tenia el cor dur! Era un mal pedagog».

—**Doncs per ser un germà de La Salle...**

—Però ja saps què va escriure Voltaire sobre els religiosos: “S'uneixen sense conèixer-se, viuen junts sense estimar-se i moren sense plorar-se”. És exactament el que hi vaig viure. Cap afecte. Tenies companys i proud. Ens deixaven escriure un cop cada mes però la mare tampoc no m'escrivia...».

—**Per què?**

—Suposo que perquè era car. Jo patia perquè no em contestava fins que un dia vaig dir prou. “Jo pateixo per ells i ells ni m'escriuen. S'ha acabat. Me'n foto com dels primers pantalons curts que vaig portar”. I vaig viure una mica més feliç. A Saint Maurice l'Exil hi vaig fer el primer batxillerat. Vam treballar molt el francès. Els tres primers mesos només treballàvem aquesta llengua. La meua promoció érem uns quaranta alumnes en total. Entre tots devíem ser un centenar, dues promocions. En sortir-ne, vaig anar a fer el noviciat a Bordighera, a Itàlia, a la Ligúria. Eren dos anys destinats únicament a la formació religiosa. Les classes es feien en francès i en italià».

—**I després de Bordighera?**

—Vaig fer el que en deien l'escolasticat, dos anys a Talence, prop de Bordeus. Vaig acabar el batxillerat francès i em van dir: “Tu aniràs a Egipte”. I vaig anar-hi. Era jove i aquesta proposta m'ha marcat la vida. I gràcies a l'estudi de l'islam he sobreviscut. No és el mateix ser un religiós que un sacerdot, perquè el sacerdot té caràcter permanent i el religiós no. Ara, això ho diuen els homes. Déu no n'ha pas parlat encara».

—**Ja som a Egipte.**

—Hi arribo per santa Teresa, el 15 d'octubre del 1956, amb tres germans francesos. El vaixell es deia *Iskenderun*, que vol dir Alexandria en turc. L'endemà mateix, ja estudiàvem àrab exclusivament, durant tot el dia. Érem a Zizínia, en un centre d'estiu, anomenat així perquè, quan pel juny s'acabava el curs escolar, els germans del Caire o de Port Saïd venien a Alexandria a refer-se. A l'estiu, més al sud no s'hi pot viure. Avui aquella casa ja no és de La Salle. Tenia totes les comoditats. Al matí anàvem a la platja. Cap al migdia tornàvem perquè allà hi havia massa gent, i molta cuixa, com si diguéssim. Agafàvem un cotxe i anàvem a Marsa Mathrúh, on el rei Faruk tenia el castell, en una platja deserta. Érem tan joves i bojos! Ens posàvem al sol i ens sortien unes bombolles de pell cremada. L'Alexandria que vaig conèixer era una ciutat cosmopolita, plena de grecs, francesos, italians, anglesos, libanesos... Vaig estar-hi un any, estudiant exclusivament àrab a Zizínia, encara que també fèiem una classe de religió en un col·legi de Bakòs, un barri d'Alexandria».

—**I ja s'entenen en àrab?**

—Es feia en francès, era zona francesa. Tothom volia portar-hi els seus fills perquè fèiem els mateixos estudis que a França i perquè els donàvem el mateix títol. Un cop acabaven, aquells nois podien trobar fàcilment feina a empreses franceses. Però nosaltres no anàvem a fer-hi colonialisme francès. Anàvem a ensenyar una llengua i una cultura».

L'Alexandria que vaig conèixer era un ciutat cosmopolita, plena de grecs, francesos, italians, anglesos, libanesos...

—I la religió?

—Tampoc. El proselitisme cristià estava prohibit. L'any següent, el 1957, el superior del col·legi, d'acord amb el patriarca copte catòlic d'Egipte, que es deia monsenyor Sidarous, em va fer anar al seminari copte catòlic a Ma'adi, a quaranta quilòmetres al sud del Caire, al peu del desert. La sorra del desert arribava fins a l'edifici del seminari. Donàvem un parell d'hores de francès als seminaristes i, en contrapartida, dormíem i menjàvem allà de franc. Vaig acabar-hi d'aprendre l'àrab. Un cop a la setmana, sortíem al desert. De tant en tant, hi trobàvem calaveres. La sorra del desert deixa els cranis polits com el cul d'un mico. El seminari era ple d'estudiants, com els d'aquí un cop acabada la Guerra Civil. Molts seminaristes venien de l'Alt Egipte, al sud del país, la part més primitiva, on es practicava encara l'*intiçâm*, la

venjança. A l'Egipte que jo vaig conèixer hi havia uns sis milions de coptes d'una població global que no arribava als seixanta. Avui, no en queden ni la meitat: tots intenten fugir. Jo diria que, si això no canvia, gairebé d'aquí a cinquanta anys pot passar que no hi hagi cap cristià a l'Orient Mitjà, perquè els odien. Només heu de pensar en el que està passant ara: a cada moment estan atemptant contra els coptes. No es pot dir gaire, això, però es pot constatar que l'Alcorà és també un llibre que, de vegades, facilita la violència contra aquell que no és musulmà».

—Érem amb els coptes...

—Al cap d'un any vaig integrar-me al barri de Choubra, al Caire, de professor de francès. Tenia cinquanta alumnes, la majoria cristians. També hi havia jueus, coptes, musulmans i armenis. De tant en tant, apuntava una frase de

l'evangeli en àrab al taulell d'anuncis. El meu professor d'àrab també hi posava el seus versicles sobre l'Alcorà. Ens enteníem la mar de bé. No hi va haver mai cap conflicte religiós, en part perquè els egipcis cristians són bona gent i tolerants. A l'hora del pati, els alumnes em feien dictats en àrab. Aprenre'l costa molt, perquè en àrab hi ha ben poques paraules que provinguin d'altres idiomes, llevat de les que usen la tècnica i les teories científiques actuals... Cal dir que hi ha tres variants de llengua: la *vulgar*, d'ús quotidià, l'àrab *modern*, que s'utilitza als mitjans de comunicació, premsa, literatura... i, finalment el *clàssic*, que transmet la fe de l'islam i l'ensenyament dels seus clàssics. Per tant, de treball no en faltava, a l'estudiant. Vaig ser molt feliç a Choubra, però un parell d'anys més tard em van enviar a la Facultat de Roma a fer una llicenciatura de teologia cristiana

A l'Egipte que vaig conèixer, hi havia uns sis milions de coptes... Avui, no en queden ni la meitat, tots intenten fugir

i una altra de llengua i literatura àrab i d'islamologia a la Facultat dels Pares Blancs que, en realitat, formava part de l'Institut Pontifici d'Estudis Àrabs i Islàmics de Roma. M'hauria agradat més fer aquests estudis al Caire, però no era jo el que ho decidia. Llavors tenia 32 anys, passava tres mesos a Egipte i els restants a Roma. La Facultat del Laterà tenia excel·lents professors. Un d'ells, que es deia Evo de Baucamp i era franciscà, em va fer entusiasmar per l'Antic Testament, que, de fet, ja m'agradava des de petit. Ja sé que en el Nou Testament hi ha l'evangeli de sant Joan, però els llibres dels profetes, sobretot el Llibre d'Isaïes, són una meravella. Si alguna vegada tens la moral baixa, agafa el Llibre d'Isaïes i llegeix sobretot l'última part, el Tercer Isaïes, com en diuen: t'ajuda a remuntar qualsevol depressió. Sempre he anat llegint això i les *Pensées* de Blaise Pascal, que és un altre dels meus mestres. Tinc tots els seus llibres de la col·lecció de La Pléiade. Llegeixo sobretot les *Pensées*! Pascal diu que la fe no està en contra de la ciència. Hi ha una dita llatina que diu *Fides quaerens intelligentia*: la fe demana la intel·ligència; però, en segon lloc, diu que la fe entra pel cor i que la religió que s'imposa per la força només

porta al terrorisme, que és on jo penso que porten la fe els talibans. A Roma, vaig fer la tesina sobre el profetisme de Mahoma. Un cop acabat, vaig tornar al Caire i vaig anar a un col·legi molt pobre, que es deia Saint Joseph. Els cairats de l'escola eren fets de troncs de palmera. No va passar mai res, però a vegades el terra del segon pis semblava que estigués a punt d'esfondrar-se. Hi havia uns set-cents alumnes. També hi vaig ser molt feliç. Aparentment, tot estava tranquil, però hi havia hagut atemptats dels Germans Musulmans en altres barris de la ciutat. Estic parlant de l'època d'Abdel Nasser. Des del poder no es parlava de religió, sinó de panarabisme. Com que Abdel Nasser mantenia els Germans Musulmans en un perfil molt baix, vaig poder entrar a moltes mesquites sense cap problema i fer-hi fotos amb una càmera Leika que teníem a la congregació. Fins i tot una vegada vaig pujar als minarets de la mesquita Muhàmmad Alí, al vell Caire. Com que parlava àrab vulgar i com que físicament passava per un magribí, no tenia problemes, excepte un cop que em van confondre amb un espia jueu perquè feia fotos. Sort del vell amic Alí que m'acompanyava. "Què dieu! Si es vol fer musulmà!", va dir».

—**I ha pensat mai a fer-se'n?**

—No, mai. Em sembla que és una pèrdua. Potser ho hauria pensat si no conegués el cristianisme. Pensa que l'islam és una religió molt còmoda, sobretot per als homes. A Saint Joseph, no em vaig entendre amb el director. Era polonès i, quan va veure que jo era llicenciat en llengua àrab i en islamologia, es va pensar que li faria ombra i em va marginar. A Egipte, vaig poder constatar que els germans que procedien dels països de l'Europa de l'Est no podien suportar res que provingués d'Espanya...».

—**I vostè...**

—No, jo sempre deia que era de Barcelona. Espanya...? A Roma, per exemple, em consideraven un egipci o un africà perquè no vaig parlar-hi mai en castellà. Però el cas és que, en veure que estava aïllat i que no era apreciat, vaig decidir anar-me'n. "El món és gran", com diuen en àrab. Vaig penjar els hàbits. Això era el 1966. El superior de Roma, però, era un home que m'apreciava. Es va posar en contacte amb mi i em va preguntar què volia fer. "Vull continuar a l'ensenyament a l'Àfrica", li vaig dir. "Per què no a vas a Alger, en un col·legi dels Pares Blancs?". M'hauria agradat més anar al Marroc, però ho vaig acceptar i hi vaig anar en qualitat de professor d'àrab. Abans, vaig estar una temporada a Girona. Hi havia tornat molt poc, potser un cop cada cinc anys. Però aquell estiu havia conegut la Maria Perpinyà, que ha estat la meva dona i que també ha estat catedràtica de francès en un institut. Al cap d'un any, això era el 1967, després d'ensenyar la llengua àrab a l'institut d'El-Harrach als estudiants de *Terminale* —aquells que després anirien a la universitat—, vaig tornar a Catalunya, ens vam casar i hem tingut tres fills. He fet classes a Bell-lloc, a l'institut Vicens Vives de Girona, a la Normal i als instituts d'Amer i Salvador Espriu de Salt, que és on em vaig jubilar».

—**També del seu interès per la cultura àrab i per l'islam?**

—No, és clar. És el que m'ha ajudat a viure. En part ho dec tot a l'islam. És la

La religió que s'imposa per la força només porta al terrorisme, que és on jo penso que porten la fe els talibans

meva gran passió intel·lectual. No puc amagar, però, que he tingut problemes perquè molts dels que s'interessen pel món musulmà són poc objectius amb l'islam i ràpids a marginar els que no pensen com ells! I es prenen les crítiques com un atac d'islamofòbia. Són els bonistes. Jo no estic contra els musulmans, per descomptat. El que critico és la filosofia de l'islam perquè és totalitària i antihumana. El problema és que a Catalunya no passa el mateix que a França. A molta gent que parla del món musulmà o que s'hi especialitza no els interessa la religió, no han estudiat islamologia i no volen admetre que a l'Alcorà hi ha nombrosos versicles contraris a la dona i als drets humans! Puc llegir-te un verset del capítol quart?»

—**Faci, faci.**

—Diu: “Els homes són superiors a les dones perquè Al·là ha preferit els uns a les altres, perquè els homes paguen amb els seus béns les dones. Les dones bones són reservades, practiquen la religió, preserven allò que està amagat i que porten amb elles perquè Al·là els ho ha donat per protegir-ho, i les dones que creguis que us plantin cara amonesteu-les i poseu-les a part, tanqueu-les al lloc més petit de la casa i pegueu-les si no us creuen, i si us obeeixen deixeu-les en pau perquè Al·là és el gran savi.”»

—**De tota manera a la Bíblia també hi ha versicles així.**

—Sí, però la Bíblia l'han feta els homes inspirats per l'Esperit de Déu, i l'Alcorà és un llibre que diuen que va fer directament Al·là i que estava guardat a la taula sublim. L'Alcorà és més semblant al que va passar a Moisès quan Jahvé li va donar els deu manaments en dues taules de pedra. Els cristians tenim un Déu que es va fer home i ells, els musulmans, tenen la paraula de Déu que es va fer llibre. I d'aquest llibre, Al·là en va fer tres exemplars: el primer és la Torà; el segon, l'Evangeli; el tercer, l'Alcorà. Tothom diu que hi ha molts islams, el bo, el dolent... Però d'Alcorà només n'hi ha un, i el bon musulmà ha de seguir-lo perquè musulmà vol dir

sotmès a Déu. Per conèixer l'Alcorà, però, primer s'ha de llegir i, quan algú el llegeix, de seguida s'adona que hi és tot i també el seu contrari. Ara, amb llegir l'Alcorà no n'hi ha prou perquè se l'ha d'estudiar, que és el que jo he fet. És per això que tinc la biblioteca que hi ha en aquesta habitació. Quan no entenc un verset, recorro a un comentarista. No són ben bé exegetes perquè no et situen al moment històric i social, no es pregunten per què. Un dels comentaristes que tinc és Al Cortobi, que era cordovès i que va viure al segle XI. També tinc Al Baidauí, i un altre que traduït vol dir “el més clar dels comentaristes” i, encara, un resum d'Ibn Kathîr. I un altre comentarista del segle XX, que és el que ha estat seguit pels Germans Musulmans. De tota manera uns i altres normalment no es contradueixen, són comentaris sobre els versets i prou. No acabaríem, però tinc

uns quants comentaristes més: un dels més recents és el comentari Al-Manar. Tots són escrits en àrab modern, però amb tendència clàssica. En tercer lloc, però, l'islam es basa també en la tradició. És per això que, a més, tinc moltes col·leccions dels tradicionistes. Mahoma ens arriba amb un llibre que li ha estat revelat però ell no va escriure res. Són els tradicionistes —que eren els que l'acompanyaven o els que van parlar amb gent que el va veure—, els que van retenir quines coses feia i deia. A aquest fenomen se'l anomena sunna o Tradició. D'aquesta Tradició i de l'Alcorà, els juristes musulmans n'han fet la xaria o llei de l'islam. Els seus preceptes s'han de complir obligatòriament ja que tenen el mateix valor que els preceptes alcorànics. No es pot fer broma amb la llei d'Al·là!».

Xavier Cortadellas és escriptor.

Josep Manyer va morir el 21 de desembre del 2011. Va ser a temps de poder llegir aquesta entrevista i de donar-nos el seu vist-i-plau. Va morir cristianament i en la seva esquela va triar posar aquesta frase de l'*Epístola als Romans* de sant Pau: «Estimar és tota la llei». Rm.13:8-10. Al dors hi havia un text de Winston Churchill que començava amb aquestes paraules: «No som pas vells per haver viscut un cert nombre d'anys, esdevenim vells perquè hem desertat el propi ideal». Que Déu l'acompanyi.